

*„Каталитични материали за
фотоелектрохимично разлагане на вода”*

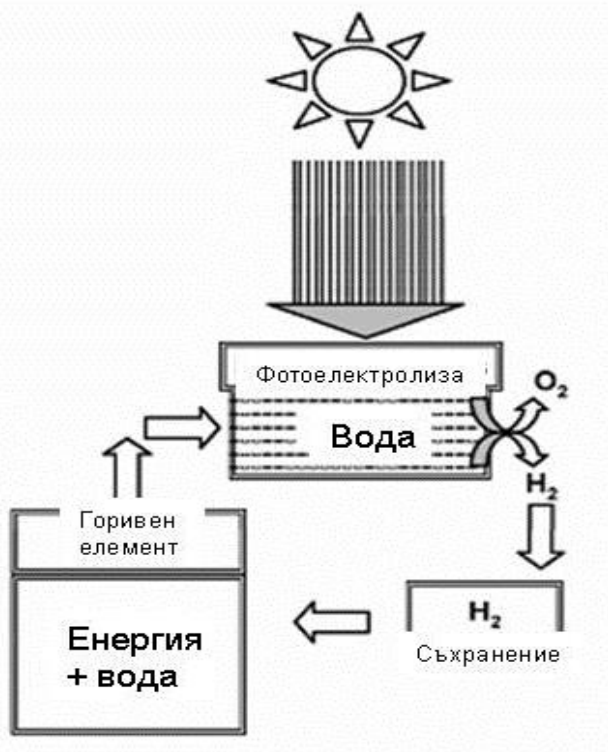
Мартин Божинов, Мина Станчева, Васил Карастоянов, Цвети Цветков

Център по водородни технологии, ХТМУ

София, 13.05.2016

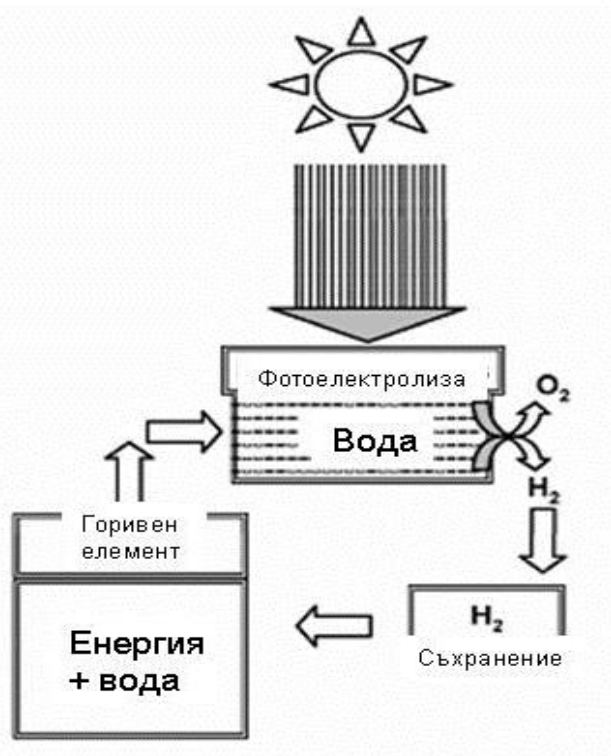
Въведение

Фотоелектролиза

- Едностадийен процес, при който слънчевата светлина се абсорбира от полупроводник, като фотогенерираната двойка електрон/електронна ваканция разгражда водата на водород и кислород
- Предоставя постоянен източник на енергия, който е устойчив и не замърсява околната среда, като не генерира емисии на въглероден диоксид.
- Чрез повишаване ефективността на цикъла слънчева енергия / водород може да се очаква, че вътрешната себестойност на процеса ще намалява непрекъснато.

Фото електрохимично разлагане на вода

- екологичен процес за получаване на водород съгласно принципите на зелената химична технология
- електроди (**полупроводникови метални оксиди**), потопени във воден разтвор
- под действието на слънчевата светлина → разлагане на водата на водород и кислород
- **TiO₂** → обещаващ фото каталитичен материал
- **TiO₂** → ограничено използване, поради ширината на забранената му зона (около 3 eV)

Основна цел на проекта

при развитието на приложенията на TiO_2 нано тръби да се повиши тяхната оптична активност чрез изместване на абсорбцията им от ултравиолетовия към видимия светлинен диапазон.

Мотивация за разработването на фотокаталитичния материал

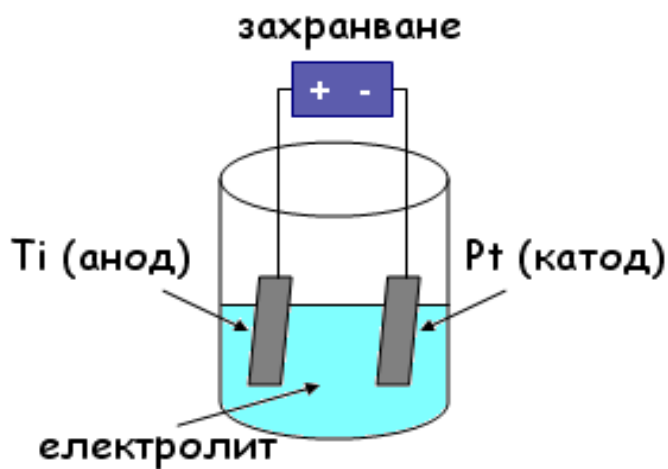
- приложение в сферата на водородната енергетика с възобновяем източник, приложим в редица сектори на индустрията
- получаване на водород чрез фотоелектролиза на вода → основен компонент на фотоелектролизната клетка, фотоанод и съответно фотокатод – екологична и зелена технология
- водородът → 3 пъти по-висока калоричност в сравнение с бензина → не е взривоопасен, няма корозионно действие върху металите
- преимуществата на водорода → висока енергийна ефективност при изгарянето му в кислородна среда, способността му при свързване с кислорода да произвежда електрическа енергия в електрохимични генератори (горивни елементи)
- при изгарянето → екологично чист продукт – вода → екологично целесъобразен енергоносител.

Прилагани подходи

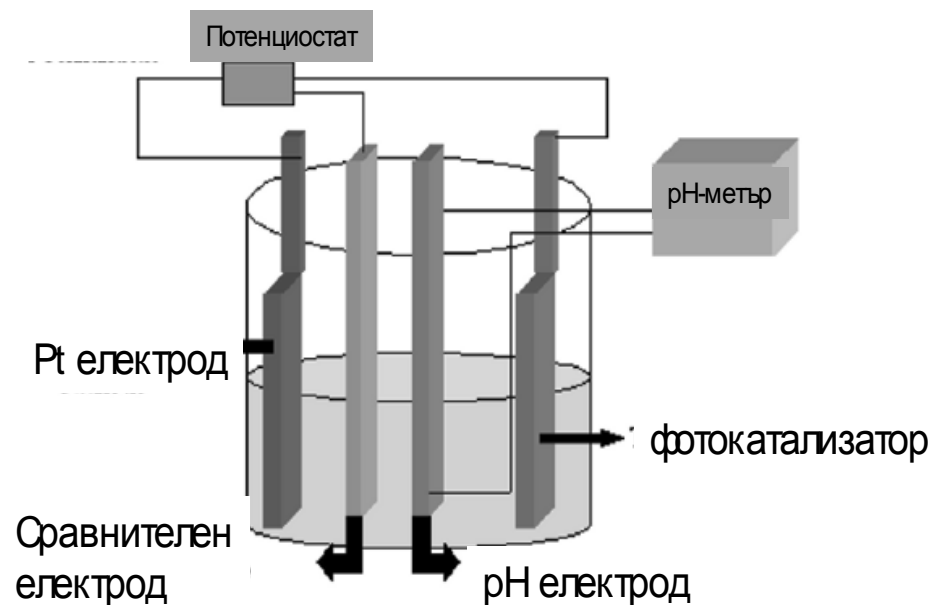

- Дотиране на титановия диоксид с метални и неметални йони, или получаването на композитни фото катализатори
- Поради съотношението между размера на катионите и анионите в кристалната решетка на TiO_2 , е значително по-лесно е да бъдат заместени Ti^{4+} катиони с алиовалентни (напр. Mo^{6+} , Cu^{2+}), отколкото O^{2-} с аниони от друг вид
- Анионното дотиране на TiO_2 се извършва чрез замяна на кислорода с неметални атоми като азот, въглерод, сяра и флуор.
- Дотирането на оксида води до повишаване на абсорбционните свойства на TiO_2 като фото катализатори във видимия спектър на светлината.

Експериментални методи за получаване на фото каталитичен материал

Електролизна клетка за получаване на фото катализатори

Електролизна клетка за модификация на фото катализатори

Състав на използваните подложки

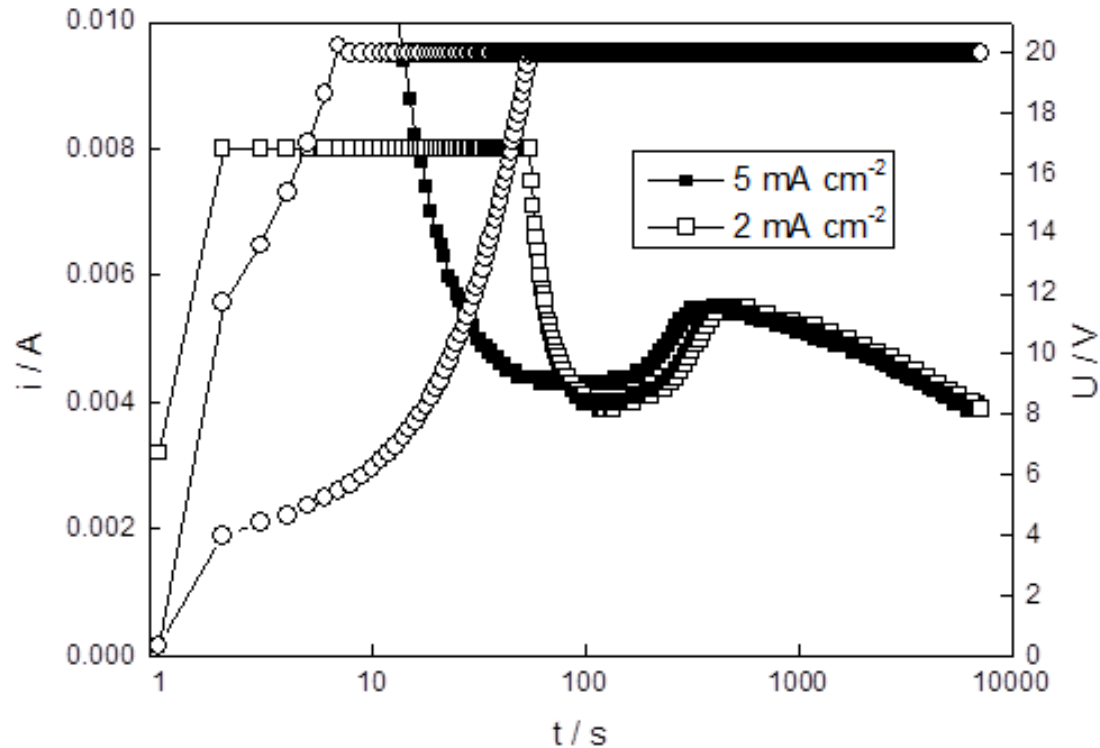
Сплав	Mo	Nb	Al	Zr	V	Sn	Si	други / ppm
Ti-2 (99.2)	Ti 99.2%, Fe 0.3%, O 0.25%, C 0.1%, N 0.03%							
Ti-6Al-4V	-	-	6.0	-	4.0	-	-	Fe 300, O 650, C 220, N 100
Ti-12Mo-6Zr-4.5Sn	11.5	-	-	6.0	-	4.5	-	Fe<3500, O<1800, C<1000, N<500
Ti-15Mo-3Nb-3Al	15.0	2.8	3.0	-	-	-	0.2	Fe<4000, O<1800, C<500, N<500

Състав на използваните електролити (разтворител етиленгликол)

$c_{(H_2O)} / \text{mol l}^{-1}$	$c_{(NH_4F)} / \text{mol l}^{-1}$
0.6	0.060
0.6	0.110
0.6	0.170
1.1	0.060
1.1	0.110
1.1	0.170

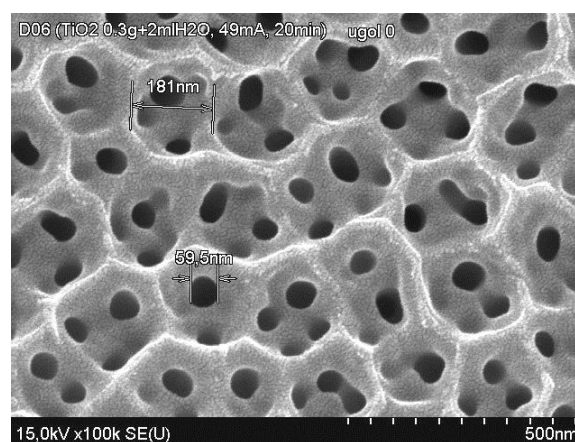
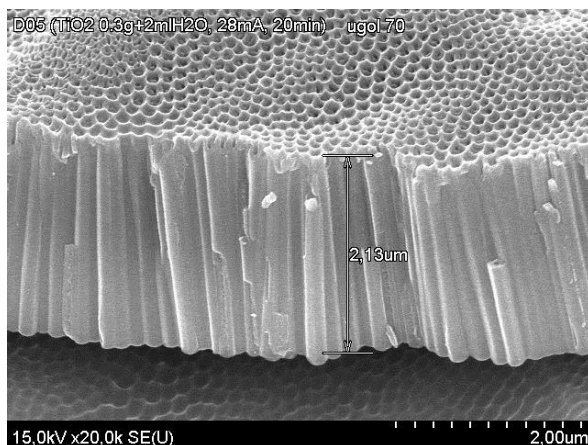
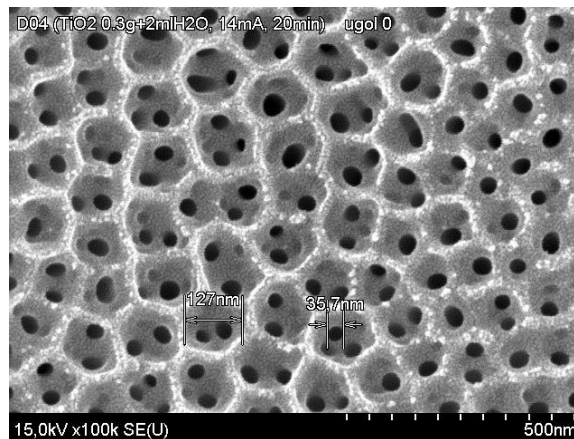
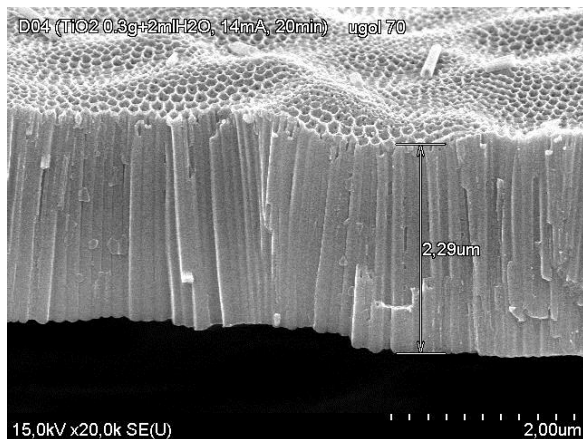

Подбиране на режим за получаване на опитни образци

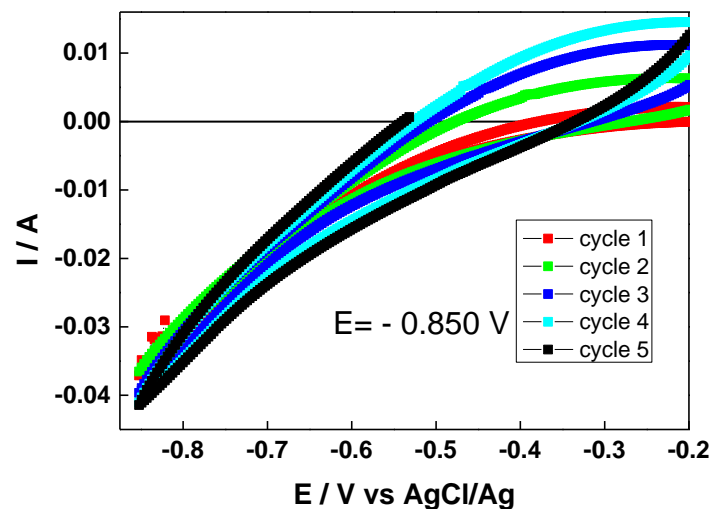
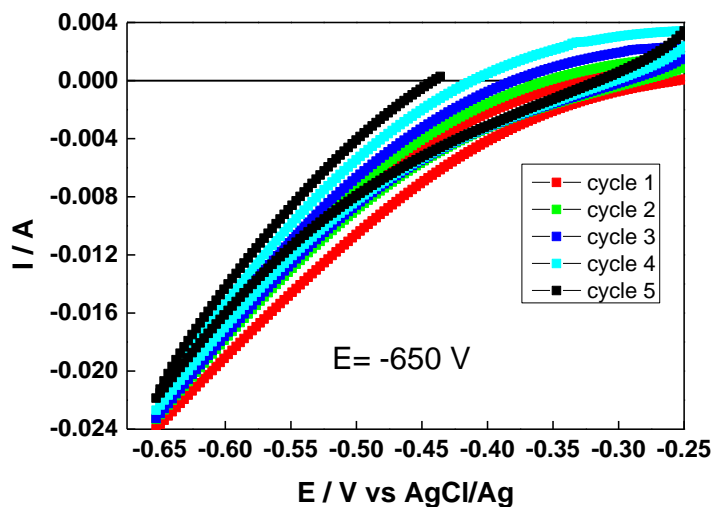
Кинетична крива на анодно окисление на Ti в EG- 0.6 M H_2O и 0.11 M NH_4F при $U=20 \text{ V}$, достигнато в галваностатичен режим с плътност на тока 2 и 5 mA cm^{-2}

Структура на фото катализаторите

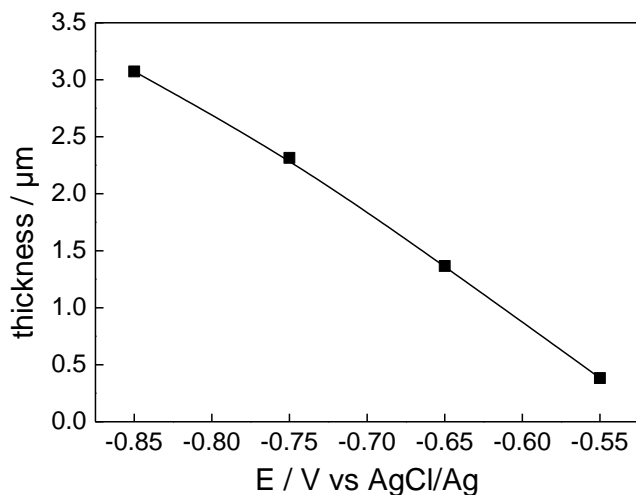

Структура в дълбочина (ляво) и повърхностна структура (дясно) на фотокатализаторите при $U=20\text{ V}$, достигнато с плътност на тока 2 (горе) и 5 mA cm^{-2} (долу)

Модифициране на получените каталитични образци чрез дотиране с молибденов оксид

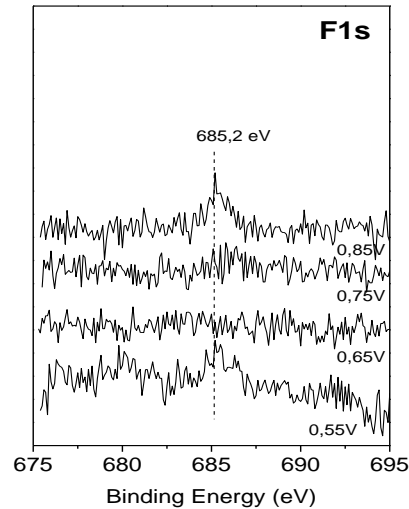
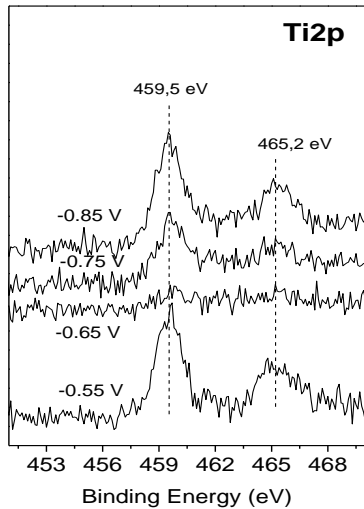
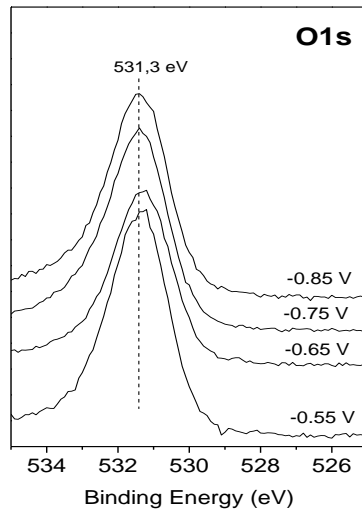
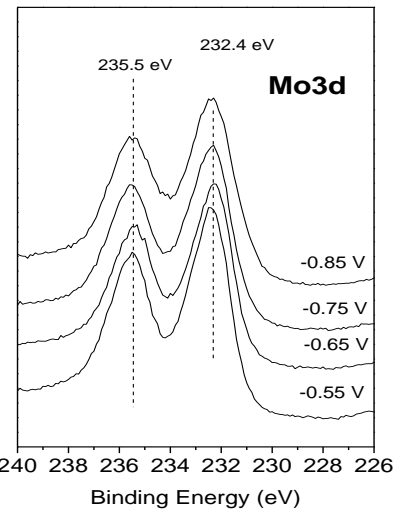

Пет последователни цикъла за модифициране на нанопоръзен титанов оксид с молибденов оксид до различни крайни катодни потенциали

Максимална
дебелина на филма
от молибденов оксид
в зависимост от
крайния катоден
потенциал след пет
волтаметрични
цикъла

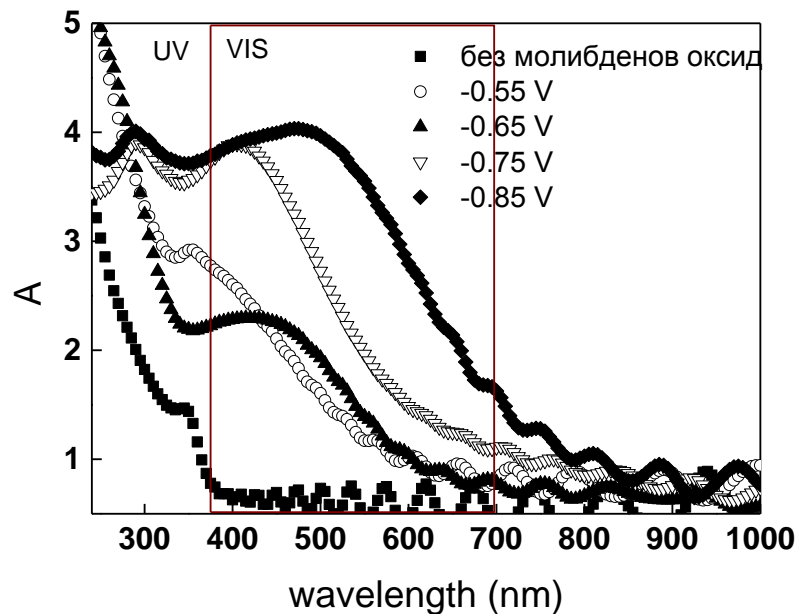
Състав на фотокатализаторите

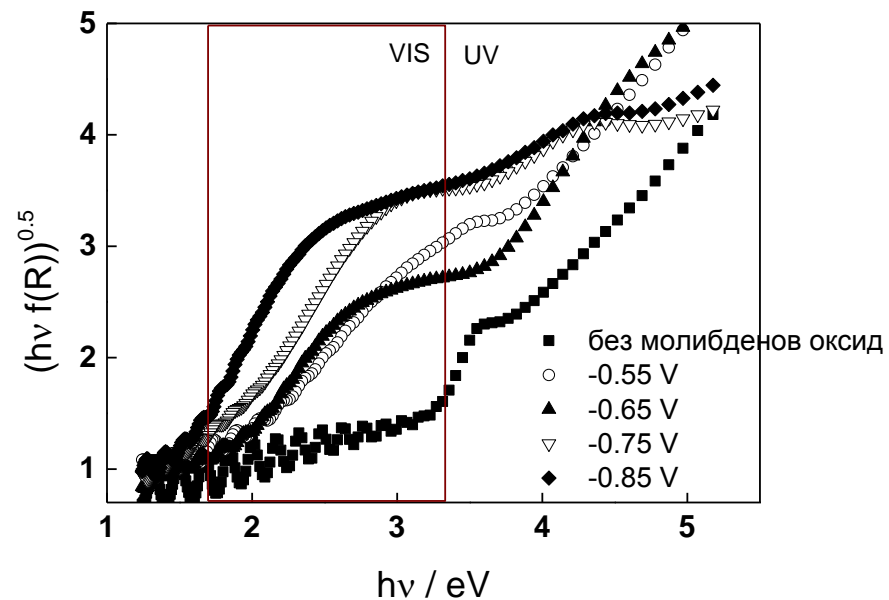
Детайлни фотоелектронни спектри на Mo3d, O1s, Ti2p и F1s за титанов оксид, модифициран с молибденов оксид.

	% съдържание			
Потенциал	-0.55 V	-0.65 V	-0.75 V	-0.85 V
O	63.05	64.28	67.66	64.28
Mo	26.21	30.27	28.04	27.08
N	6.99	4.25	2.33	5.30
Ti	2.68	0.98	1.47	2.50
F	1.08	0.22	0.50	0.84

Фотоелектрохимични свойства - Абсорбционна способност

Абсорбция на светлина A в зависимост от дължината на вълната за нанопорьозен TiO_2 модифициран с молибденов оксид при различни приложени потенциали

Оценка на абсорбционния праг на нанопорьозен TiO_2 модифициран с молибденов оксид при различни приложени потенциали

ТЕХНОЛОГИЧНИ ИЗВОДИ

- **Технологията на изработване на фотокатализатори чрез анодно окисление е проста, възпроизводима, екологично чиста и отговаря на условията на зелената химия като едностадиен процес, стимулиран от външен източник на енергия – електричен ток**
- **Порьозността на оксидите → намалява с времето на окисление и формиращото напрежение, съпоставима със световните стандарти**
- **Фотокатализата е повърхностен процес → добре контролираната развита повърхност осигурява необходимите електрични, електрохимични и каталитични свойства**
- **Оценки на фотоелектрохимичните характеристики → прототипите ефективни за разлагане на вода под действие на UV-VIS светлинна радиация**
- **Дотирането с молибденов или меден оксид → значително подобрява зпоглъщането на светлина във видимата област и съответно електричните характеристики на фотокатализаторите като преобразуватели на слънчевата енергия в химична**

Икономическа и финансова оценка

- Най-близки потенциални производители → предприятия за повърхностно обработване и нанасяне на покрития върху метали
- Съществуващо оборудване или инвестиция за инсталиране на комплексна линия за електрохимично получаване на фотокатализатори:
  - Вана за предварителна обработка
  - електрохимична вана
  - реактор за модификация
  - реактор за термообработка

Прогнозна себестойност

Видове разходи за производство на 1 кв.м.	м.ед.	кол.	ед.цена	общо
фотокатализатор				
Видове материали				398,89
Подложка Титан ВТ 1 – 3 /1000/2000 мм	кв.м.	1	293,39	293,39
Катод неръждаема стомана 3/1000/2000 мм	кв.м.	2	4,50	9,00
Азотна киселина 2 литра	литър	2	12	24,00
Флуороводородна киселина	литър	0,7	50	35,00
Етиленгликол	литър	2	15	30,00
Амониев флуорид	кг	0,5	15	7,50
Персонал				48,00
персонал	чов. дни	0,8	60	48,00
Външни услуги				0,48
Електроенергия	кВтч	3,6	0,13	0,48
Други				68,16
Разходи за лиценз	% на брой	1	68,16	68,16
Общо				515,53

ИЗВОДИ ОТ ИКОНОМИЧЕСКАТА И ФИНАНСОВА ОЦЕНКА

- Пазарът, на който ще се конкурират фотокатализаторите е този на соларни фотоволтаици за собствена консумация на енергия или в още по-широк контекст, различни ВЕИ решения за собствено потребление
- Потенциални производители на фотокатализатори са предприятията за повърхностно обработване и нанасяне на покрития върху метали
- Продуктовата диференциация не се очаква да бъде силен фактор при конкуренцията в отрасъла
- Възможности за лоялност към фотокатализаторите могат да се търсят в посока поддръжници на водородните технологии
- Първоначалният капитал е малък за производство на фотокатализатори и няма да бъде пречка за навлизане в отрасъла
- Икономии от мащаба ще окажат влияние върху производителите в средносрочен и дългосрочен период
- Сегментът на отдалечени извънградски обекти, разчитащи на независими енерго-снабдяващи системи е в зародиш → положителното въздействие ще надделее над отрицателните тенденции в средносрочен план
- Клиентите и доставчиците ще имат доминантно влияние върху бъдещите производители на фотокатализатори → малък прохождащ отрасъл

Представените материали са създадени по проект BG161PO003-1.1.05-0158-C0001 “Каталитични материали за фотоелектрохимично разлагане на вода” с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика” 2007-2013, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие.

БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО